

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ
BİTİRME TEZİ

“KÜÇÜK ADAMIN ROMANLARI”

Rehber Öğretmen: Fatma SEVER

Öğrencinin Adı: Tuana

Öğrencinin Soyadı: ARISÜT

Diploma Numarası: D1129-009

Sözcük Sayısı: 3104

Araştırma Konusu: Orhan Kemal’in “Baba Evi, Avare Yıllar, Dünya Evi ve Cemile” adlı yapıtlarından yararlanarak kurmaca gerçeklik içinde sınıflı toplum yapısının incelenmesi

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı, A1 Türk Edebiyatı dersi kapsamında hazırlanan bu tezde, Orhan Kemal'in: "Baba Evi, Avare Yıllar, Dünya Evi ve Cemile" adlı yapıtlarında kurmaca gerçeklik içinde karşılaşılan sınıflı toplum yapısı incelenmiştir. Orhan Kemal'in ilk roman çalışmaları arasında olan bu yapıtların bir arada incelenme nedeni; yapıtlarda çökmekte olan Osmanlı Devleti ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti arasında sıkışmış toplumsal yapının, gerçekçi ve birbirini tamamlayan karakter-uzam döngüsü içerisinde yer bulmasıdır.

Yapıtlarda toplum; "kadın-erkek", "zengin-fakir" ve "okumuş-cahil" başlıkları altında sınıflandırılmış, sınıfların birbirleriyle olan ilişkileri ortak uzam ve zaman çerçevesinde incelenmiştir. Aynı sınıflara ait kimliklerin gerek sosyal, gerek aile, gerekse iş yaşantılarında etiketlenmiş oldukları, bu sınıf gerçeği çerçevesinde değerlendirildikleri ve toplumun da bu bireylere etiketlerine göre yaklaşım ve yaptırımında bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anadolu'yu ve daha birçok yabancı ülkeyi, "küçük adam" sıfatı ile gezmiş ve anlatmış olan Orhan Kemal'in yapıtları aracılığıyla tanımak; dönemin toplumsal koşullarını algılamak ve sınıflı toplum yapısının insan gerçeği üzerinde yarattığı etki ve sonuçlarını anlamlandırmakta önemli bir rol oynamıştır.

Öz Sözcük Sayısı: 123

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ3-5

1.Kadın/Erkek Kimdir? Toplumdaki Yeri Nedir?

1.1) Kadın kimdir, toplumdaki yeri nedir?5-8

1.2) Erkek kimdir, toplumdaki yeri nedir?8-9

2.Okumak ya da Okumamak9-12

3.Para Kimdeyse Söz Onda12-13

SONUÇ 14-15

KAYNAKÇA16

GİRİŞ

Toplum bir bireyin kimlik edinim sürecinde, aileden sonra gelen en önemli unsurdur. Bu anlamda bireysel gelişimin; toplumun sosyal, siyasal ve ahlaki yaklaşımıyla biçimlendiği söylenebilir.

Kurmaca gerçeklik içinde yaratılan toplum; dönem gerçekliğinden etkilenmekle beraber, daha çok yazarın dönemi nasıl algıladığı ve yorumladığını gösterir. Bu noktada yapıtların yazar ve dönem odaklı incelenmesi yerine, kurmaca gerçeklik bütünlüğünde incelenmesi gerekir.

Orhan Kemal siyasetçi-hukukçu olan bir baba, ailesinin huzur ve mutluluğu için didinen bir anne sembolünün gölgesinde; bir toplumun çöküş anlarına tanık olmuş bir genç ve yazar olarak, toplumun kadın-erkek, zengin-fakir, müslüman-gayrimüslim, okumuş-cahil başlıkları altında insanları etiketlediğini gözlemlemiştir. Tezin amacı doğrultusunda incelen yapıtlarda ise Kemal'in döneme tanıklığı, kurgu dünyasında kendini hissettirmektedir.

Orhan Kemal'in otobiyografisi, *Küçük adam maskesi ardından aktardığı*, :Baba Evi, Avare Yıllar, Dünya Evi ve Cemile adlı yapıtlarında yer bulmuştur. Yine bu yapıtlarda toplumsal beklentiler ve yaklaşımlar sonucunda ortaya çıkmış sınıfsal düzenin fona yerleşmiş izlerini görmek mümkündür. Yapıtlar tezin amacı doğrultusunda seçilmiş ve bir araya getirilmiştir. Yapıtlarda toplumun sınıfsal kaygıları ve sanrıları gerçekçi bir üslupla ele alınmış, yazarın yaşantısı ve gözlemleriyle harmanlanarak okura ulaştırılmıştır.

Baba evi adlı yapıtta Küçük Adam Necati'nin Adana'da geçirmekte olduğu, saygın ve zengin hayatın; evin babasının siyasi yaklaşımları sonucunda bir anda alt üst olmasıyla başlayan ve Beyrut'a uzanan bir öykü anlatılmaktadır. Romanda: Anadolu'nun genelinde Müslümanların Gayrimüslimlere yaklaşımları, zengin fakir ayrımı ve bu ayrımın işveren-işçi ilişkileri yanı sıra; eş, dost, akrabanın zenginlik kavramına bakışı, kadın erkek arasındaki ilişkinin anne baba üzerinden incelenmesi, okumuşların cahil kesime uyguladığı yaptırım ve daha birçok unsur yer bulmaktadır.

Baba Evi adlı yapıtın devamı niteliğinde ve yine Küçük Adam'ın Romanı başlığı altında kurgulanmış ikinci yapıt Avare Yıllar da ise değişen uzam ve zaman, toplum sınıfları üzerinde farklı sonuçlar yaratacaktır. Avare Yıllar adlı yapıtta, Beyrut'ta ailesini bırakmış ve Adana'ya geri dönmüş olan küçük adamın İstanbul serüveni ve tekrar Adana'ya dönüş süreci anlatılmaktadır. Süreç içerisinde birçok farklı iş denemiş, kadınların toplumda yükledikleri sıfatlar ve sorumluluklarla karşılaşmış, okumamışlığın acısını yaşamış, eskisi gibi zengin olmadığı için birçok kapının yüzüne kapanmasına tanıklık etmiştir. Yapıtın sonuna doğru kâtip olarak bir dokuma fabrikasında 24 lira 95 kuruşa işe girmiş, âşık olmuş bütün toplumsal baskılara rağmen sevdiği kadınla evlenmiştir. Bu sürecin tamamı ele alındığında, ilk yapıtta oranla daha derin ve etkin bir sınıflaşma ile karşılaşılmaktadır. Yapıtta kadın erkek, zengin fakir, cahil okumuş karşılaştırması ağır basmaktadır.

Tez çerçevesinde incelenen üçüncü yapıt Dünya Evi'nde; küçük adamın evlendikten sonra karşı karşıya kaldığı geçim sıkıntısı, mutsuzluklar ve toplumsal baskılar ele alınmıştır. Yapıtın genelinde okumamışlığın galip gelmesi ve küçük adamın iftiraya uğrayacak kadar alçalması, kadınların toplumdaki yeri ve erkeklerin kadına yüklediği anlam, işçi işveren yani zengin fakir arasındaki adaletsizlik, yine küçük adamın zamanı ve uzamı üzerinden anlatılmış; sınıfsal ayrımlarla ilgili ayrıntılar keskinleştirilmiştir.

İncelenen son yapıt olan Cemile'de ise diğer yapıtlara oranla daha farklı bir içerik görülmektedir. Yapıtlarda sınırlı bir uzam ve konu olmamasına rağmen; Cemile adlı yapıt, küçük adamın eşiyle olan hayatını, onunla evlenme sürecinin öncesini ve sonrasını irdelemektedir. Kadın olgusunun ve kadının toplumdaki yerinin detaylı biçimde incelendiği bu yapıtta, iş hayatında ve sosyal yaşamda kadının yeri bir kez daha sorgulanmıştır.

Orhan Kemal'in kendini küçük adamın arkasına gizlediği ve yaşantısından bazı kareleri toplum gerçeğiyle bir arada sunduğu *-bu özelliğiyle otobiyografi niteliği taşımaktadır-* bu dört yapıtında, dönem toplumunda karşılaşılan “sınıflar gerçeği” okura sunulmuş, insanın toplumsal dayatmalara rağmen var olma çabaları dönem gerçeğiyle birlikte yapıtlardaki yerini bulmuştur. Tüm bu söylenenler ışığında tezin amacı; Orhan Kemal'in “Baba Evi, Avare Yıllar, Dünya Evi ve Cemile” adlı yapıtlarından yararlanarak kurmaca gerçeklik içinde sınıflı toplum yapısının incelenmesi olarak belirlenmiştir.

2. Kadın/Erkek kimdir? Toplumdaki yeri nedir?

Orhan Kemal'in incelenen yapıtları 1930 ile 1960 yıllarını kapsamaktadır. Dönem açısından ele alındığında, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin ve öncesinde yıkılmış olan Osmanlı Devleti'nin yarattığı ve dayattığı “toplumsal tabuların” -devlet kimlik değiştirmiş olmasına rağmen- var olmaya devam ettiği bir süreci ele aldığı görülmektedir.

Toplumsal anlamda biçim değiştirmeden etkinliğini korumuş sınırlandırmalardan en önemlisi kadının ve erkeğin toplumdaki yeri ve önemi olmuştur. Yapıtlarda bu iki farklı cinsiyetin, aynı zamanda birbirinden çok farklı şekilde ele alınan iki toplumsal sınıf olma özelliği ile karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda; çalışmanın temel amacı olan kurmaca gerçeklik içinde sınıflı toplum yapısını ortaya koyabilmek adına; kadın ve erkeğin toplumdaki yerini değerlendirmek önemlidir.

2.1) Kadın kimdir, toplumdaki yeri nedir?

Kadın kimdir? Kadın annedir, işçidir, eştir, arkadaştır ve yapıtlarda buna yönelik bir inceleme yapıldığında, bütün kadınları ilgilendiren genel bir toplumsal dayatma durumu dikkat çeker. Toplumun genel algısının yanında kadınların yine yaşa ve sosyal statüye göre edinmiş oldukları farklı değerlerle de karşılaşılmaktadır. Başka bir söylemle özetlersek yapıtlarda, kadınların toplumun ayrı bir parçası olarak ele alındığını kanıtlayan birçok olguya rastlanmak mümkündür.

Toplumdan ayrılmış ve belki de ayrıcalıklı bir topluluk olma düşüncesiyle kadına yüklenen anlam ilk bakışta mantıklı görünebilir. Özellikle erkeklere oranla fiziksel anlamda güçsüzlükleri ve dönem koşulları itibariyle daha az eğitilmiş olmaları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda kadına yüklenen ayrıcalık olumlu bir hava oluşturabilir. Fakat bu ayrıcalığın sınırı ne olmalıdır? Kadınların ezilmemesi adına başvurulan bazı yöntemler belirli bir süre sonra toplum yapısı ve düşüncesi haline gelmiş, kadını hayattan ve insanlık paydasından uzaklaştıran bir takım yaptırımlara dönüşmüştür. Orhan Kemal'in incelenen yapıtlarında kadının yeri ve bu yanlışlığın boyutları okura yansıtılmaktadır.

Yapıtlarda kadın ile erkek arasındaki ilk ve en önemli fark ailede görülmektedir. Anne figürü yani aile ortamında kadın, kocası tarafından baskılanan, çocukların bakımıyla yükümlü ve eğitim görmüş olsun veya olmasın kendine ait herhangi bir istekte bulunma hakkına sahip değildir:

“Annem kapıyı açtı. Babam içeriye bir gülle gibi daldı... Ayaklarında rugan çizmeleri... Bir hınç yumağı halinde anneme saldırdı, onu saçlarından yakaladı... Annem korkunç bir çığlıkla yuvarlandı... Nihayet babam annemi kaldırıp yukarı sürükledi. Gecelik entarisi kadar ağarmış yüzüyle annem ayakta, sallanıyordu... Babam annemi saçlarından yakaladı, sofada sürüdü, sürüdü, sürüdü... Sonra çizmeleriyle tekmeledi, tekmeledi, ezdi ve avucunda kalan bir tutam saç nefretle silkeledi... O gece annemi boşadı ve sabahleyin dayımın evine gönderdi”. (Baba Evi: 2010, 17-18-19).

Yazının dönem koşullarını gözlemci ve gerçekçi bir yaklaşımla yansıttığı göz önünde bulundurulduğunda, kadının aile içindeki kurgusu aslında toplumun değer yargılarını yansıtmaktadır. Yani ailede kadın; eşinin isteklerine bağlı, kendi hak ve özgürlüklerinin belirli bir kısmından vazgeçmiş ve çocuklarına bakmakla sınırlandırılmış bir kişidir.

Bununla beraber kadının sosyal yapıda kurgulanışı da dikkat çekici niteliktedir. Kurgu gerçeğinde evlilik yaşı gelmiş ve evli olmayan kadınların bir sevgilisi olması durumu toplumsal bir baskı yaratacak niteliktedir. Bu durumun aileye yansımaları ise daha sert ve yönlendirici niteliktedir. Bu noktada ailede babanın baskılamaları ve annenin telkinleriyle kızın yönlendirme ve toplumsal baskıyı kırma eğilimi baş gösterir. Çünkü evlenmemiş bir kızın adının biriyle anılması demek, o kızın etiketlenmesi anlamını taşımaktadır. Çevreden gelen yanlış yakıştırmalar ve saptamalar sonucunda ise kız toplumsal baskıya dayanamaz. Bunun sonucunda ya ailenin seçtiği biriyle evlenir ya da toplumsal baskılara maruz kalmaya devam eder ve hayatı bu yönde şekillenir:

“Sokak iğrenç kokmakta ve beyaz perdesiyle iyice bastırılmış pencerede, örgülerini hoplata hoplata beş taş oynayan benimkinin gölgesi arada belirmektedir. Safi dikkat kesilirim, sarhoş kafamdan ne delilikler geçmez... Lakin hiçbir zaman bunu denemem, hep hayalimde kalır. Çünkü kıza acıyımdım, onu dile düşürmekten kaçınan bir tarafım daima vardır” (Avare Yıllar: 2010, 90).

Kısacası kadın, erkeklerden farklı olarak, herhangi bir şekilde evlilik dışı ikili yaşamı tercih etme hakkına sahip değildir.

Yapıtta kadınlarla ilgili göze çarpan son nokta “ iş hayatında kadın kimdir? ” sorusudur. Dönemin ekonomik anlayışı nedeniyle kadınlar ya sadece evde oturup ailesine bakmakta, ya tarımla uğraşmakta ,tabi ailenin izin verdiği ölçüde, ya da fabrikada işçilik yapmaktadır. Fakat bu durumlardan en tehlikelisi - *toplumun değer yargılarına göre* - üçüncü seçenektir. Kadının ekonomik özgürlüğü elde etmesi hem erkek egemenliğini zedelemekte hem de evinde oturan ve soylu olarak tabir edilen hemcinslerinin aşağılanmışlıklarını arttırmaktadır. Bu da tek bir sonuç doğurur: “O kadar erkek içinde çalışan kadından hayır gelmez ve onunla evlenilmez”. Kadınlar ve erkekler, yine kadınların sınıflandırılması ve toplumsal tabular altında kalmaları

için birlik olmuşlardır. Kısacası kadınların iş hayatındaki yerini de sadece erkeklerin yaklaşımı değil bütün bir toplumsal anlayış belirlemiştir.

Yapıtlar ortak bir paydaya indirildiğinde kadın ile ilgili gerçekler su yüzüne çıkmaktadır. Kadın erkekten farklıdır ve toplumsal olarak erkekten farklı fakat ona bağımlı bir sınıfı sembolize eder.

2.2) Erkek kimdir, toplumdaki yeri nedir?

Toplumsal bir bakış açısıyla erkek; çalışan, aileyi geçindiren, yöneten, koruyan yani hayatın içinde olan kimliği temsil eder. Özellikle 1900' ler Anadoluşunda erkek, günümüz koşullarında yitirmiş olduğu ata, ağa gibi bazı sıfatlarla nitelendirilmekte aile başta olmak üzere toplumun her kesiminde kadınlardan daha üstün görölmektedir. Orhan Kemal'in yapıtlarında erkek; aile içinde baba figürüyle, sosyal yaşantıda sevgili, arkadaş veya işçi yönüyle ele alınmış bu başlıklar altında toplumsal yapı içindeki yeri ve görevi sorgulanmıştır.

Ailede erkek baskılayan ve yerine göre yönetimde söz sahibi olan tek kişidir. Yapıtlar içinde kurgulanan bütün aile babaları aynı tarzda bir egemenlik kurmasalar da hepsinde bir otorite olma durumu gözlemlenmektedir. Kısacası aynı evin içinde erkek daha çok hakka sahiptir. Dönem koşulları ele alındığında erkeğe bu tarz bir yetkinin teslim edilmesi şaşırtıcı bir nokta değildir. Dönem gerçekliği içinde yaşanan tablo incelendiğinde; Osmanlı'nın çöküşü, Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve devamında yaşanan birçok toplumsal bunalımda erkekler daha eğitimli ve genetik anlamda bazı zorlu koşullara daha dayanıklı olduklarından, otoritenin de onlarda olması kaçınılmaz olmuştur. Başka bir deyişle erkeklerin baskıcı tutumunun nedeni belirli bir kısmı keyfi olmakla birlikte temelde toplumun en küçük birimi olan aileyi korumak olarak açıklanabilir.

Erkeklerin takındıkları zayıf monark tutumunun toplumsal yansımaları da onlara, elbette ki, kadınların duruşundan daha farklı bir ortam hazırlamıştır. Öncelikle bir erkeğin evlenmeden önce bir kadınla ilişki içinde olması toplum tarafından yanlış karşılanmamaktadır.

Erkekler kızlardan hoşlanabilir, onlarla ilgilenebilir, evlenebilir ya da evlenmeyebilir. Böyle bir durumda toplumsal bir baskıya maruz kalmama olasılıkları kadınlardan daha fazladır. Bunun nedeni Anadolu kültüründe erkeğin betimlenme biçimiyle ilintilidir. Toplumsal ve ailevi yaşantıda oldukça söz sahibi olan erkeklerin baskılanması yanlış bir tutum olma özelliği taşır. Orhan Kemal'in yapıtlarında da bu durum küçük adam ve arkadaşlarının sevgililik veya evlilik öncesi dönemlerinde kadınlarla olan ilişkilerinde, genellikle kadınların aileden çekinen ve toplumsal baskı altında kalan taraf şeklinde kurgulanmasıyla gözlemlenebilir.

“Musa kurnazca güldü: ‘Onun katibi var!’. ‘Hadi, hadi. Girme günahına kızın. Altın gibi kız o!’. ‘Biz bakar demedik... Günahı da boynunda kalsın, bana ne? Peşine düşen düşene...”

(Cemile: 2011, 69).

Ele alınan yapıtlarda iş yaşamına bakıldığında, kadın erkek arasında önemli bir ayrım göze çarpmamaktadır. Fakat işçilik statüsüne sahip bir erkekle bir kadına toplumun bakışı arasındaki farklılık dikkat çekici niteliktedir. İşçi erkekler kadınlar gibi sorgulanmamakta veya evlilik için uygundur ya da değildir gibi yargılar erkekler üzerinden yürümektedir. Bununla birlikte erkeğin işçi olması, zengin olmaması veya okumamış olmasıyla aynı anlamı taşıdığından; belirli statüye sahip aileler tarafından aşağılanma nedeni olarak gösterilebilmektedir: *“Katip diyorsun, paralı mı diye soruyorsun. Paralı olsa fabrikada katip olur mu? Otuz kağıt maaşı var”* (Cemile: 2011, 69) . Kısacası işçi gerçeği ve bu gerçeğin sınıflandırma etkisi kadın ve erkekler için ortaktır ki bu da yeni bir toplumsal değer doğuş gerçeğidir; eğitim.

3. Okumak ya da Okumamak

İncelenen yapıtlarda “eğitim” sınıflı toplum yapısını belirleyen temel ölçütlerden biridir. Yapıtların gerçekliği içinde eğitim almak bir lüks sayılmakta, sadece zengin ve soylu ailelerin çocukları üniversite eğitimine kadar yükselebilmektedir. Toplumun büyük bir kısmının

okuyamadığı bu düzende ise, eğitim alma hakkı kazanmış bir grup insanın kendilerini toplumun geri kalan kısmından daha üstün görmeleri kaçınılmaz olmuştur. Yapıtlarda bu üstünlük sorununun psikolojik ve maddi sonuçları irdelenmiştir. Eğitim alanında yetersizliğin psikolojik anlamda yansımaları, Küçük adam Necati'nin yaşadıkları ve hissettikleri üzerinden anlatılmaktadır. Necati eğitimsizliğiyle ilgili ilk sorunları ailesinde yaşar. Babası hukuk fakültesini bitirmiş saygın bir siyasetçidir ve çocuğunun eğitim alması için onu bütün gün bir odaya kapatarak çalışmaya zorlar. Okur, Necati ile birlikte baskıyı, çocuk gerçekliğinin yok sayılmasını, duygusal ve düşünsel şiddeti algılar:

“Fikrini apaçık söyle, korkma... Bak çöpçülere... Ne okul kitapları var ne de akşamları ders soran beybabaları... Sen de, ‘Ben çöpçü olacağım, okumak istemiyorum,’ dersin ben de senin yakını bırakırım, bir daha da ders sormam. Uzatmayalım, çöpçü olacağımı söylemiş bulundum. Sen misin... Tekme, tokat, yumruk ve iskemle beraber yerlere... Ondan sonra dersler bir kat daha bindi, tabii dayaklarda. Çok zaman ‘Aman ya Rabbi’ derdi, ‘aman ya Rabbi! Böyle mi olacaktı benim oğlum?’ O, Kuran’ı beş yaşında hatmetmiş!”
(Baba Evi: 2010, 5).

Necati'nin çocukluğunda yaşadığı travmalarla tekrar yüzleşmesine Beyrut'tan Adana'ya dönüşüyle eski aile dostlarının karşısında eğitimsizliğini açıklayamaması ve yalan söyleyerek kendini küçük göstermeme yoluna başvurmasıyla tanık oluruz. Necati eğitimin toplumda saygınlık kazanmak için oldukça önemli olduğunu fark etmiş ve kendi eğitimsizliğiyle yüzleşmektense yalan söylemeyi ve söylediği yalanlara kendini inandırmayı tercih etmiştir:

“Kadın kocasına usulcacık bir şey sordu. Adam, ‘Bitirememiş,’ dedi, ‘liseyi bile bitirememiş!’ Ah bu insanların kolay ekmek vesikasına verdikleri kıymet! Karısı ‘Ortayı?’ diye soruyor. ‘Ortayı bitirmiştir elbette canım.’ Gözler bana çevrildi her ne pahasına olursa olsun, konu artık kapanmalı... İhtiyar yüzüme bakıyor ilk

önce, sonra: ‘ Sen ne iş tutuyorsun? bir yerlerde çalışıyor musun? Sana buralarda bir iş bulsak...’ Ezildiğim yeter artık. ‘ İş mi dediniz?’ diye başımı sertçe kaldırıyorum, ‘Teşekkür ederim. Bir bankanın memur imtihanına girmiştım de... Birkaç gün sonra işe başlayacağım.’ Adam şaşırıyor: ‘ Şu halde lise mezunları girmedi imtihana?’ ‘Yirmi kişiydik. İçimizde beşi lise mezunuydu, üçü de kerli ferli muhasebeci.’ ... Adaam sende. Bir kere ok yaydan çıktı ateşe devam! ‘Buraya, tarlalarımızla meşgul olmak için geldim...’

(Avare Yıllar: 2010, 58).

Yapıtta bir başka karakterin okumak ve eğitilmiş olmak üzerine düşünceleri de eğitim almanın ne gibi olumlu sonuçlar yarattığını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Hasan Hüseyin adlı karakter Necati ve onun birkaç arkadaşıyla futbol takımında oynamakta ve fakirliği nedeniyle istediği gibi yemek yiyemediğini ve yaşayamadığını her fırsatta dile getirmektedir. Davranışlarındaki tatminsizlik ve hayatındaki eksiklikler ise onu okumaya yönlendirmiştir. Kendi deyişiyle her gün daha çok ve daha yumuşak pirzola yiyebilmek için okuyacaktır Hasan Hüseyin. Kısaca refaha kavuşmanın tek yolunu eğitim olarak görmektedir. Bu da eğitim almayan insanların yükselemeyeceklerini ve toplumun bir alt sınıfında yaşamaya mahkum oldukları gerçeğini okura kanıtlar.

Eğitimin paraya dönüştüğü bir sistemde hayatta kalmanın – para elde etmenin- temeline eğitim oturdulduğundan okur, eğitimin önemini kavramaktadır. Bununla beraber yapıtlarda karşılaşılan bazı olaylar ve karakterler, örneğin Cemile adlı romanda karşılaşılan fabrika sahipleri ve ortaklık noktasındaki ilişkileri, şimdiye dek yapılan çıkarımların doğru ama yetersiz olduğunu göstermektedir. Necati ve hoşlandığı kız Cemile’nin çalışmakta olduğu dokuma fabrikasının ortak sahiplerinden biri okumamış ve doğru düzgün Türkçe konuşamayan bir adamken; diğer ortak Avrupa’da eğitim almış, dünyayı gezmiş, üniversite öğrenimini tamamlamış ve kendini sürekli geliştirmeye gayret etmiş bir kişidir. Aynı fabrikanın yönetiminde; cahil olan adam her gün fabrikaya gelmekte ama okumuş adamın

kazanmış olduğu saygıyı yine de elde edememektedir. Bu durum adamın öncelikle karakteriyle ilgiliyken , gizliden gizliye eğitimi ile ilgili olduğu da hissedilmektedir. Yapıtın sonuna doğru fabrikayla ilgili alınan kararların hepsinin eğitim görmüş ortak tarafından alınmaya başlamış olması ve cahil olan adamın hiçbir söz hakkı elde edememesi de aslında aynı maddi koşullara sahip insanlar arasında bile eğitimin bir sınıflaşma yaratacağını göstermektedir. Kısacası eğitim, maddi durum veya cinsiyetten daha üstün ve daha önemli bir özellik olarak görülmekte ve toplumun sınıflandırılmış yapısında en üst basamağı oluşturmaktadır.

4. Para kimdeyse, Söz onda!

Eğitim ve para bir araya geldiğinde inanılmaz bir güç oluştursa da toplumun değer yargıları, eğitimsiz ve para sahibi insanları da yüksek yerlere oturtma eğilimi taşımaktadır. Eğitimden bağımsız para da bütün kapıları açabilir. Bu durum da fabrikatörler arasındaki ilişkinin bir başka boyutunda incelenmelidir. Eğitimsiz olmasına karşın para sahibi olan adamın da altında eğitilmiş olanla aynı sayıda işçi çalışmaktadır.Yani kendi aralarında yapılan bir kıyaslamada eğitim ve para galipken toplumun geneliyle yapılan bir kıyaslamada para geriye kalan büyük bir kesimi ayıracak ve sınıflandıracak bir unsur haline gelmiştir. Kısacası toplum kadınlar erkekler, eğitilmiş kadınlar ve erkekler, eğitilmiş ve zengin kadın-erkekler bir de sadece zengin kadın-erkekler olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıfsal yapılar her ne kadar içiçe girmiş olsa da, görülmesi gereken esas nokta toplumun sınıflı yapısının varlığı ve bu yapının keskinliğidir.

Yapıtlarda genellikle göze çarpan durum eğitim almaktan çok zengin olmak eğilimidir, çünkü para marksist anlayışa göre her şeyi adlandırmaya ve sınıflandırmaya yarar. Kısacası para varlığıyla kimdeyse, gücü de beraberinde getirir. Güçlü olanların yanında bir grup güçsüzün muhakkak ki bulunacağı bilindiğinden paranın getirdiği güç, sınıfsal bir ayrışmaya neden olur. Orhan Kemal de paranın sınıflandırma gücünü yapıtlarına incelikli bir yaklaşımla yerleştirmiş, fonda gününü gün eden ağalar, fabrikatörler, işçiler ve daha niceleriyle toplumun paraya bakışını dönem gerçeği üzerinden anlatmıştır:

“Bunlar zengin ağalardı, para yemeye geliyorlardı. Sekiz kişiydiler. En önden yürüyen üç kişi, besili gerdanlarına rağmen, pörsük ve yorgundular. Yanındakilerle birlikte sandalyeleri çekip masaya kuruldular. Bütün kadınlar davet olundu, barın kapıları çekildi ve bar ‘KOMPLE’ oldu. Rakı, bira, şarap, vermut, şampanya, cin dereler gibi akmaya başladı. Etrafa hiç önem vermiyorlardı. Turhan, ‘Para yiyorlar,’ diye homurdandı, ‘ para yiyorlar!’ Mustafa, ‘ Hangi üniversite,’ dedi, ‘ bu kadar para yiyebilecek diplomayı verebilir?’ ” (Avare Yıllar, 82,83).

Yapıtlarda zengin ağaların elinde bulundurduğu lüksler toplumsal gerçeği yansıtırken bir yandan da maddi kayba uğramanın toplumdaki yeri nasıl etkilediğine dikkat çekilmiştir. Küçük adamın babasının bütün parasını arkada bırakarak ailesiyle Suriye’ye göç etmesiyle yaşadıkları ve toplumda düştükleri durum, paranın önemini göstermektedir. Bununla birlikte yeniden Türkiye’ye dönen küçük adam ve ailesinin artık eskisi gibi itibar görmedikleri ve eskiden dost olanların artık yüzlerine bile bakmadıkları da bir gerçektir.

Bununla birlikte işçi ve işveren ayrımı da toplumda bir sınıflaşma gibi görülse de temelde zengin ve fakir kavramlarının bir alt başlığıdır. Yapıtlarda sürekli maddi sıkıntılarla karşılaştığına şahit olduğumuz küçük adam Necati ise dönemin işçi işveren ilişkisi ve parası olmayanın hakkı olmadığı kuralının geçerliğini kanıtlamaktadır. İşçilerin sigortasız çalıştırılması ve herhangi bir kazada el birliği ile işçinin suçu etiketinin hazırlanması da dönemde paranın etkin bir güç olduğu gerçeğini ve bu durumun adaletsiz bir sınıflaşma ortamı yarattığını gösterir.

SONUÇ

Orhan Kemal, incelenen yapıtlarında, sosyal düzenin sınıflandırma gücü üzerine gözlemlerini aktarmış ve çıkarımlarını toplumun algısı - toplumun değer yargıları ile birleştirerek yapıtlarının zeminine oturtmuştur. Bu sayede; kadın, erkek, eğitim ve para sorunsallarının birey toplum çatışmasına götüren - sınıflandıran yönünü incelemiştir. Yapıtlarda görülen ortak uzam ve zaman gerçekliği de dönemin sınıflı yapısının alımlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Kurgu düzeninde yer alan toplumda sınıf gerçekliği, ilk olarak cinsel kimlik ve toplumun bu kimliğe yüklediği anlam ile karşımıza çıkmaktadır. Kadınların erkeklere oranla geri planda olduğu bu yapıda, iki kimlik farklı sınıfları temsil etmiştir. İş yaşamı, aile ortamı ve ikili ilişkilerde kadına bakışın erkekten farklılığı ve bu durumun toplumun genel algısıyla ilintili olduğu gerçeği göze çarpmaktadır.

Toplumunu sınıflandırmaya yönlendiren bir diğer unsur olan eğitim ise, hiyerarşi basamaklarının yükselmesinde ve toplumsal uçurumun derinleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle eğitimin beraberinde büyük bir güç ve statü getirdiğini söylemek mümkündür.

Bütün bu sınıflar gerçeği bütünsel bir yaklaşımla ele alındığında ise toplumu sınıflandıran esas unsurun maddi kaygılar ve bu kaygıların neden olduğu yaptırımlar olduğu görülmektedir. Bu durum, bilmek için bilmek seviyesine ulaşmamış toplum anlayışının, yaşamak için bilmeyi zorunlu kılmasıyla baş göstermiştir. Öyle ki bireyler eğitim almanın temelde para demek olduğunu bilerek bu yola başvurmaktadırlar. Kısacası hayatta kalabilmek veya yaşam standartlarını yükseltmek için eğitim kaygısı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte paranın cinsiyet algısı üzerine etkileri de okuru para ve etki alanı üzerinde düşünmeye yönlendirir. Yapıtta kadınların kısıtlanması ve etiketlenmesi fakir bir ailenin kızı için olası bir durum iken

zengin bir aile için aynı durum hiçbir sorun teşkil etmemektedir. Bu durum okuru paranın sınıflandırma üzerinde son sözü söylediği çıkarımına götürür.

Başka bir söylemle özetlemek gerekirse, yapıtlarda Orhan Kemal penceresinden sınıflı yapının; toplumcu-gerçekçi bir yaklaşımla ele alındığı görülür. Bu noktada incelenen sınıfların birbirlerini neden sonuç bütünselliğinde izlediğini ve bireylerin son etiketlerini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu durum da toplumun genel algısının sınıflandırma gücünü okura kanıtlar.

KAYNAKÇA

- 1) Kemal, Orhan. Küçük adamın Romanı 1: Baba Evi. (Everest Yayınları, 2010, yirmi beşinci basım)
- 2) Kemal, Orhan. Küçük adamın Romanı 2: Avare Yıllar. (Everest Yayınları, 2010, on yedinci basım)
- 3) Kemal, Orhan. Cemile. (Everest Yayınları, 2011, yirminci basım)
- 4) Kemal, Orhan. Dünya Evi. (Everest Yayınları, 2010, dokuzuncu basım)
- 5) Türk Dil Kurumu Sözlüğü (1979)
- 6) İnternet kaynakları
 - * <http://orhankemal.org/t.htm>
 - * <http://tdkterim.gov.tr>